

Prof.dr. Franjo Štiblar

SLOVENSKI INTERES: DOSEGANJE SVETOVNIH STANDARDOV ODLIČNOSTI

Globalizacijski procesi bolj nagrajujejo velike in bogate države, kot majhne in revnejše. Samo z zavestno strategijo, lobiranjem in medsebojnim povezovanjem lahko najmanjše, manj razvite in uveljavljene države preusmerijo posledice globalizacijskih tokov v lastno neto korist. Avtarkična usmeritev, da bi se ubranili negativnih posledic globalizacije, zanje namreč ni pravi odgovor. Bodisi z avtarkijo ali pa s pasivnim slepim sledenjem navodilom velikih se majhne države postavljajo v položaj province (periferije), nižje kakovosti življenja, pomanjkanja odličnosti.

Prizadevanja za odličnost pomeni ustvarjanje razmer v državi, ki so čim bližje svetovnim gospodarskim in širše družbenim centrom, njihove ravni kakovosti življenja, na nekaterih področjih (ekologija, sociala) pa celo preseganja njihovih standardov.

Slovenija mora zase najprej aktivno in zavestno najti vizijo in strategijo uveljavitve v svetu kot model približevanja odličnosti. Ta bi lahko služil po eni strani kot vzor drugim državam v tranziciji (trenutno predvsem drugim kandidatkam za EU), širše pa vsem deželam v razvoju v njihovih

prizadevanjih, da ne ostanejo izgublajoče štiri petine revnih proti eni petini v globalizaciji pridobivajočih bogatih držav.

Cilj prispevka je predlagati vizijo in strategijo slovenske poti v družbo odličnih tako, da se v kar največji meri upoštevajo interesi ljudi, ki živijo v Sloveniji. Z uveljavitvijo slovenskega interesa preko učinkovitega povezovanja navznoter in navzven bo namreč trasirana pot k odličnosti.

Razpored članka je naslednji: teoretičnemu delu definicije samega pojma slovenskega interesa (kot instrumenta, forme za opredeljevanje odličnosti) in njegovih elementov sledi v drugem delu njegova

vsebinska aplikacija v strategiji razvoja slovenskega finančnega sektorja in gospodarstva, v tretjem pa zgolj skica, kako ga uveljaviti tudi na drugih področjih aktivnosti stalnih prebivalcev Slovenije za doseganje svetovnih standardov odličnosti v njihovem blagostanju.

1. DEFINICIJA POJMA SLOVENSKEGA INTERESA

1.1. KAJ JE SLOVENSKI INTERES ?

Odgovor na to vprašanje je v dveh korakih.

1. Najprej je potrebno določiti elemente, merila za definicijo samega pojma slovenskega nacionalnega interesa.
2. Tako pridobljene kriterije zatem lahko apliciramo na posamezna področja človekovega ravnanja (aktivnosti in eksistence), da bi za vsako po ugotovljenih kriterijih ugotovili, kaj je konkretna vsebina nacionalnega interesa na njem.

Brez prvega je drugo povsem arbitrarno. Kot je več področij človekove aktivnosti in eksistence, na katerih se uveljavlja (aplicira) nacionalni interes, je več vidikov, po katerih se oblikujejo merila za njegovo teoretično definiranje.

Razprave o nacionalnem interesu pri nas zanemarjajo, celo zanikajo, prvi korak, ker ga ne poznajo. Zato pomenijo zgolj nizanje različnih

pogledov na enaki plitvi ravni, pogosto preozko enostransko vezanih zgolj na profesionalno, geografsko, poklicno identiteto tistega, ki jih izreka. Namesto moči argumenta (uveljavitve spoznanih splošnih kriterijev, oblike, kaj sploh nacionalni interes je), uporabljajo argument moči (ki izhaja običajno iz družbenega položaja posameznika v državi).

Vendar brez prvega kriterija (teoretičnega okvira), potiskamo pod pojem nacionalnih interesov vse mogoče vsebine, kar ustreza individualnim ali posebnim interesom. Za izbor med njimi pa ni razsodnika, niti splošnih kriterijev, ki bi pomagali razsoditi, kaj v resnici je vsebina nacionalnega interesa, na primer v gospodarstvu, kulturi, ekologiji. Ponujene različne vsebine nacionalnega interesa, pogosto tudi povsem nasprotno ena drugi, se nizajo druga poleg druge brez upanja, da bi bila kateri priznana resnična prevlada. Šele spoznavanje najbolj splošnega teoretičnega kriterija, kaj sploh nacionalni interes je, omogoča razsoditi v korist prioritete vsebine določenega bolj splošnega interesa nad drugimi.

Pri iskanju takšne sintetične definicije samega pojma nacionalnega interesa je potrebno biti skromen v ambiciji. Končna definicija vključuje nove pojme, ki jih je zatem ponovno potrebno definirati. Iz dežja pridemo pod kap. Korak naprej bo sicer dosežen, vendar so na koncu pri napolnitvi definirane pojma nacionalnega interesa na posameznih področjih nujno prisotne vrednostne sodbe, vrednotenja, brez katerih pri človeku v družboslovju, v družbi kjer živi, ne gre. Vnaprej se zavedam, da bo poizkus definiranja meril za nacionalni (slovenski) interes prinesel le delni uspeh, prispeval bo k večji jasnosti, kaj bi lahko nacionalni interes na nekem področju bil, ne bo pa dal absolutnega kriterija končne resnice.

1.2. ZNANOST O DOLOČANJU MERIL ZA DEFINICIJO POJMA NACIONALNEGA INTERESA

Znanost (družboslovna) je doslej prispevala prav malo glede definicije, kaj nacionalni interes kot sam pojem je, kako ga prepoznati v konkretnih vsebinah, po katerih kriterijih, merilih? Posebnih študij, monografij na

temo teorije samega nacionalnega interesa ni. Družboslovci različnih ved le poredko omenjajo nacionalni interes. Mnogo pogosteje besedo »nacionalni« povezujejo z identiteto, suverenostjo, državo,...). Če pa že govorijo o njem, gredo takoj v aplikacijo, torej naštevajo kaj konkretno je na posameznem področju v nacionalnem interesu, ne da bi pri tem dokazali ali utemeljili, zakaj prav tisto kar omenjajo oni, in ne kaj drugega, kar omenjajo drugi avtorji. Na področju nacionalnega interesa se svetovna in domača družboslovna znanost pač ni izkazala, četudi v njen zagovor upoštevamo težavnost opredelitve tega pojma.

Ali je mogoče prispevati kaj več v smislu teorije, analize in sinteze pojma nacionalnega interesa? Potreben je velik napor kompilacije dosežkov raznih družboslovnih ved, da bi si pomagali h konstrukciji navedenih sintetičnih meril, kriterijev, brez uporabe katerih bo razprava v drugem koraku o konkretni vsebini nacionalnega interesa ostala za vedno na ravni nepomirljivih nasprotnih pogledov brez možnosti za odločitev, kaj je na nekem področju človekove aktivnosti, življenja resnično pravi nacionalni interes, torej na nek način možnosti za določitev prioritet.

a) Definicija samega pojma **interesa** je med najtežjimi v družboslovju (Bibič, 1972, Bučar, 1969). Že v okviru ene same družboslovne discipline, na primer sociologije, predlagajo razne šole različne definicije, kaj je interes. Hkrati različne družboslovne znanosti (psihologija, sociologija, politologija, zgodovina, mednarodni odnosi, pravo) osvetlijo le specifično njihovi vеди, predmetu proučevanja, blizek vidik interesa. Za pridobitev splošnega kriterija o interesu je potrebno združiti ne le različne šole posamezne vede, temveč narediti tudi sintezo različnih definicij pojma interesa različnih ved v eno skupno definicijo.

Zastavlja se vprašanje, ali je sploh mogoča sintetična definicija pojma nacionalnega interesa (kot kriterija, merila) različnih šol v okviru posamezne vede in zatem različnih ved? Koliko elementov bo še sploh ostalo ob iskanju takšnega najmanjšega skupnega imenovalca vseh šol v okviru vede in vseh ved v okviru znanosti? Kako daleč v abstraktnost se bomo morali zateči, da bi z definicijo zadovoljili vse? Poizkusiti velja vseeno.

Osnovna shema umestitve pojma interesa v družboslovju je po Wendtu (1999) naslednja:

IDEJE (kultura = skupne ideje)

I

IDENTITETE pripadajo prepričanju (veri, beliefs)

(so: osebna-korporacijska, družbena, kulturna in druge, kolektivna) – vodi v identifikacijo kaj in kdo akterji so?

I

INTERESI : kaj akterji hočejo ? opišejo motivacije
(želja)

I

I

POTREBE
(objektivni interesi)
funkcionalni imperativi,
se mora prilagajati
morajo biti izpolnjeni, če
naj bo identiteta reproducirana

PREFERENCE (okusi, želje,
(subjektivni interesi)
za strukturaliste so preference motivi, ne obnašanja, in to glede rezultata
ne strategije

želje (desires), ki so podvrsta prepričanj (beliefs), namreč želena
prepričanja kako doseči cilj

I

AKCIJA (obnašanje)

Za strukturaliste so primarne ideje akterjev, ki opredeljujejo njihovo identiteto, iz nje pa izhajajo njihovi objektivni in subjektivni (želje) interesi, ki so temelj za ravnanje, akcijo teh akterjev. Za realiste zgolj objektivne potrebe kot temelj interesov zadoščajo.

b) Dodatno težavo k že tako težavnemu determiniranju resnice, kaj sploh interes je, ustvarja drugi del pojma, namreč, da gre za **nacionalni** interes, ne kakršenkoli. Interes je (v smislu aktivnega samozavedanja) vezan samo na živa bitja, konkretnije na človeka. Pri tem se individualni interesi (ki se lahko združujejo v skupinske) pretvarjajo v splošne. Tak splošen interes se imenuje javni, če je znotraj posamezne države, nacionalni (=državni)

če je zunanji, usmerjen proti drugim državam (Bibič, 1972, Rupel, 2002). Odvisno od agregacijske oblike združevanja ljudi v večje skupine (človek je družbeno bitje) je definiran tudi splošni interes. To nikakor ni samo nacionalni interes, temveč je klasificiran po stopnji geografske (ali poklicne, ali vsebinske) agregacije (Bučar 1969). Vprašanje je, katera agregacija skupinskih interesov na višjo raven splošnega interesa je najmočnejša in zato naj prevlada? Ali tiste ravni z najmočnejšimi institucionalnimi mejami, torej nacionalne države in zato nacionalni interes, ali nad-državna oblika (EU), ali pod-državne oblike (komune, regije) ?

Interesi po stopnji agregacije so lahko:

- posameznik – individualni interes
- družina – družinski interes
- komuna - občinski interes
- regija – regionalni interes
- narod – narodni interes
- država - državni interes, če je nacionalna država, nacionalni interes
- stalni prebivalci države (rezidenti) – rezidenčni interes
- nadržavne oblike – nadržavni interes (evropski)
- kontinent – kontinentalni interes
- svet – svetovni, občečloveški interes.

V vsakem prenosu interesov nižjih ravni na bolj splošne interese višje ravni lahko prihaja do konfliktnosti in problema arbitriranja med člani večje agregacijske enote, kaj v resnici je njihov skupni, splošni interes. To so nasprotja med željami posameznikov v družini, med interesi družin v občini, krajevni skupnosti, interesi komun v regiji, interesi regij v okviru države (pri nas !), interesi držav v okviru nadržavnih združenj (EU in nacionalne države - članice) in kontinentalnih (ali, na primer razvojnih) nadržavnih združenj v okviru sveta.

Seveda obstajajo tudi ne-geografske povezave ljudi in zato njim ustrezni vidiki splošnega interesa (Bibič, 1972):

- po poklicu – poklicni interes

- po izobrazbi – interes (pogled nanj) določenih profilov
- po razredu – razredni interes
- po spolu – interes žena, moških
- po rasi – interes rase
- po hobiju – interesno združevanje
- po poslu – poslovni interes.

Med lokacijskimi (geografskimi) opredelitvami interesa so posebej močne tiste, ki nastajajo v močnejše zakoličenih (z oblastjo in njeno prisilo) teritorijih, kot so države. To je povezano s suverenostjo. Vendar različne interese ljudje zadovoljujejo na različnih geografskih ravneh, ali v različnih skupinah, tudi po drugih, navedenih ne-geografskih kriterijih. Pri tem pride znotraj na en ali drug način organiziranih skupin ljudi do konfliktov med njihovimi različnimi interesi (takšen konflikt se pojavlja že v posamezniku samem, ko tehta med različnimi, pogosto konfliktnimi interesi v samem sebi), zato je tudi v oblikovanju konkretne vsebine splošnega interesa do določene mere vedno potreben kompromis. Ni vrhovne avtoritete, ki bi enoznačno postavila zgolj en posamezni interes kot splošni in bi ga vsi drugi posamezniki morali kot takšnega sprejeti, čeprav so njihovi individualni interesi različni.

Od tod je torej nacionalni interes najbolj poudarjen. Nacionalna država (narod postane nacija, ko se organizira v državo) je še vedno najbolj temeljna in močna oblika združevanja ljudi z največjo stopnjo suverenosti. Vendar se s prenosom dela suverenosti (možnosti zadovoljevanja interesov) iz države na višjo raven (kot na primer Slovenije na EU) kot reakcija krepi prenos zadovoljevanja nekaterih interesov na nižjo raven regije znotraj države (ali celo komune, krajevne skupnosti). Bolj oddaljeni center moči (Bruselj, prej Beograd) ne more več tako dobro zastopati avtentičnih interesov državljanov, zadovoljiti njihovih pravih potreb (zaradi oddaljenosti in zaradi interesov širše skupnosti, ki jo mora upoštevati). Država je s prenosom suverenosti izgubila to moč, zato si posebne interese skupine zadovoljujejo na nižji ravni geografskega (lahko tudi

poklicnega ali drugega, Makarovič J., 1995) združevanja: regije, občine prevzemajo del suverenosti od tako oslabiljene suverecnosti države. Ker država več ne skrbi dovolj za ceste, kulturo (mehanizem Bruslja to onemogoča, če celo ne prepoveduje), bomo takšne aktivnosti organizirali v regiji, občini sami. To je objektivna splošno veljavna tendenca.

1.3.1. SINTETIČNA DEFINICIJA POJMA SPLOŠNEGA INTERESA - NA MIKRO RAVNI

Nacionalni interes je vrsta splošnega interesa, ki je nova kakovost, torej več kot zgolj seštevek posebnih interesov skupin in individualnih interesov posameznikov, članov naroda v nacionalni državi. Aktivnosti, ki prispevajo k njegovi uveljavitvi, so v nacionalnem interesu.

Posebni interes prispeva k splošnemu, (Bibič, 1972) če:

- omogoča razvoj človekovih delovnih sposobnosti in njegove ustvarjalnosti, torej gospodarskih, tehnoloških sposobnosti in osebne ustvarjalnosti (na primer kulturnih, umetnostnih, športnih), kreativnosti,
- pospešuje razvoj humanih potreb, torej širjenje števila potreb, posameznika skozi njegovo izobraževanje, informiranje,
- omogoča zadovoljitev teh potreb, torej aktivnosti, ki z višjo stopnjo zadovoljitve večjega obsega potreb prispevajo k večjemu blagostanju človeka.

Pri oblikovanju in uveljavljanju nacionalnega interesa gre za ustvarjanje takšnih odnosov med ljudmi v narodu in njihovih aktivnosti, s katerimi se člani naroda oblikujejo kot individualni osebkovi z razvitimi sposobnostmi in raznovrstno bogatimi potrebami, ki so zadovoljene.

V zgodovini je bila nosilka (aktivnosti uveljavljanja) nacionalnega interesa predvsem država oziroma državna administracija, z razvojem informacijske tehnologije in civilne družbe ta njen monopol v vse večji meri dopolnjujejo (in s tem preskakujejo vertikalno odvisnost z državo v korist neposredno horizontalnih interesnih povezav) družbenc

organizacije, interesna združenja, posamezniki, razčlenjeni geografsko, razredno ali poklicno (Makarovič, 1995). Monopol državne oblasti je v uveljavljanju nacionalnega (državnega) splošnega interesa je z razvojem civilizacije (tehnološkim in družbenim) nepreklicno in v vse večji meri odpravljen, in to ne le zaradi prenašanja dela državne suverenosti na nad-državno raven (kot je EU), temveč tudi zaradi horizontalnih povezav ljudi z enakimi interesi preko državnih meja (internet) oziroma prenašanja interesnih aktivnosti na pod-državno raven.

1.3.2. SINTETIČNA DEFINICIJA NACIONALNEGA INTERESA - MAKRO RAVEN

Druga, na tem mestu predstavljena, sintetična definicija nacionalnega (splošnega) interesa pa se dvigne na agregatno raven (nacionalne) države in v njenem okviru, glede nje same, ne konkretnega posameznika kot njenega pripadnika, našteva elemente v definiciji splošnega interesa, ki dobi ime javni interes, če gre za notranje državne odnose, oziroma nacionalni interes, če gre za odnose do drugih (nacionalnih) držav. Tudi ZDA, kot vzor liberalizma nekaterim, imajo danes, v času »Pax Americana« vodilni strateški reviji z naslovi »National Interest« in »Public Interest«, ki jih umerjajo vodilni ameriški politiki, gospodarstveniki in profesorji.

A. Definicijo **javnega interesa** podajajo teoretiki javne uprave (Bučar, 1969). Splošni interes znotraj države je javni interes kot emanacija (več kot le seštevek) interesov posameznikov, ki jim država podeli legitimnost javnega interesa (pravni pogled) oziroma, ki se v življenju znotraj države ali druge geografske skupnosti kvalificirajo kot splošni, četudi brez državnega blagoslova (sociološki pogled). Pri njegovem oblikovanju (cilj) in uveljavljanju (metode) ob državi (javnih organih z upravnim aparatom in kontrolo sredstev obveščanja, ki sooblikujejo javni interes) sodelujejo namreč še neformalne skupine (državljanov, prebivalcev), idejni dejavniki (nazor, etična načela, politične koncepcije), pa tudi podzavestni dejavniki (tradicija, vrednostne sodbe) (Bučar, 1969, Makarovič, 1995).

Vsebinske kriterije javnega interesa nam v Sloveniji opredeli tudi ustava, po kateri javni interes zajema javno dobro in naravna bogastva, zdravo življenjsko okolje, naravno in kulturno dediščino in svobodo gospodarskega odločanja.

B. Definicijo **nacionalnega interesa** podajajo teoretiki mednarodnih (političnih) odnosov, pri čemer se realisti (Morgenthau) in strukturalisti (Wendt) le delno razlikujejo. Splošni interes ene države proti drugi, torej navzven, dobi obliko nacionalnega interesa (izraz nacionalni le zato, ker predpostavljajo enakost država = nacija, kar je za anglosaksonsko področje običajno, za Evropo z večnacionalnimi državami pa je ločitev med »nacionalnim« in državnim« zelo običajna in smiselna), med elemente katerega teorija našteva: ohranitev (fizično preživetje) države, njeno neodvisnost oziroma avtonomijo ter ozemeljsko celovitost, blagostanje (ekonomsko in širše) ter kolektivno samospoštovanje njenih članov. Le v neodvisni, avtonomni in ozemeljsko celoviti državi lahko njeni stalni prebivalci s svojimi zasebnimi interesi prispevajo k splošnemu.

Elementi nacionalnega interesa v teoriji mednarodnih odnosih so namreč:

REALISTI (Morgenthau, Wolfers)	STRUKTURALISTI (Wendt)
1. ohranitev države	1. fizično preživetje
2. neodvisnost	2. avtonomija
3. ozemeljska celovitost	3. blagostanje (ekonomsko in sploh)
	4. kolektivno samospoštovanje (self-esteem)

Gre v resnici za pet različnih elementov definicije. Prvi in drugi element sta praktično pri obeh enaka, tretji pri realistih se spet nanaša na državo (v reducirani inačici nacionalnega interesa realistov naj bi le-ta vključeval samo ohranitev države – njeno fizično preživetje po Waltzu). Med strukturalisti, ki dajejo ideji prednost pred močjo in interesom v mednarodnih odnosih med državami, se pojavijo kakovostno dodatni elementi nacionalnega interesa v obliki skrbi za blagostanje in za samospoštovanje. Vsak zase sta dodatna elementa zelo pomembna za

razumevanje in opredelitev sintetične definicije pojma nacionalnega interesa.

Razvidno je, da navedeni elementi, ki jih je potrebno upoštevati kot kriterije za opredelitev nacionalnega interesa pri konkretnih vprašanjih (vsebinah, akcijah), bolj zadevajo državno agregatno raven, manj posameznike, kakor v prvi definiciji. Seveda so možne širitve elementov prve definicije na nacionalno-državno raven in ožjenja elementov druge definicije na raven posameznega pripadnika nacije (državljana).

Vsebinsko je mogoče povezati elemente mikro in makro definicije pojma nacionalnega interesa: le v neodvisni, celoviti nacionalni državi lahko njeni državljani (pripadniki naroda) svobodno povečujejo delovno storilnost in ustvarjalnost, spoznavajo nove potrebe in jih v večji meri zadovoljujejo. Vse navedeno iz mikro ravni prispevanja posameznega interesa k splošnemu veča hkrati blagostanje, prispeva pa tudi k večji samo cenitvi pripadnikov te države (nacije).

1.3.3. KAKO SE REŠIMO OZNAKE NACIONALNIZMA PRI DEFINICIJI INTERESA ?

To storimo na dva načina in s tem opredelimo strateški cilj za razvoj Slovenije, ki zasleduje interese ljudi na tem prostoru, vendar pa ni nacionalističen.

Prvič, razširimo pojem interesa iz interesa nacije (naroda, organiziranega v državo):

- najprej na interes vseh državljanov nacionalne države, torej tudi tistih državljanov, ki so druge narodnosti (ki ohranjajo narodno kulturo s tem, da se ob dodelitvi državljanstva, kot minimalni predpogoj, morajo izkazati z znanjem slovenskega jezika in poznavanje osnov slovenske zgodovine in vsega, kar je povezano z njihovo kulturo),
- in zatem še širše na interes vseh stalnih rezidentov (prebivalcev) države

Slovenije, ki si to zaslužijo, ker kot takšni stalno žive v Sloveniji (in si tukaj žele ustvariti pogoje za čim boljše aktivne in pasivne možnosti uživanja – blagostanja, kot so ekologija, kultura, izobraževanje, zdravstvo, sociala), hkrati pa za te namene plačujejo davke tej nacionalni državi. V tem primeru pač znanje jezika in s tem poznavanje slovenske kulture ni predpogoj, torej bodo stalni rezidenti v manjši meri skrbeli za samo slovensko narodno identiteto kot bodo skrbeli državljani Slovenije, vendar še vedno dovolj, da njihove interese vključimo v skupni strateški interes ljudi, ki živijo stalno na tem prostoru Slovenije.

Namesto nacionalnega tako uvedemo pojem **rezidenčnega interesa** (stalnega prebivalstva Slovenije) kot mnogo širše obsegajoč pojem, kot je le nacionalni interes.

Drugič, razpravo o nacionalnem interesu kot osnovnem kriteriju za konkretne (vizionarske) strateški odločitve v Sloveniji ne le, da nadomestimo z rezidenčnim interesom kot kriterijem za oblikovanje ključnih strateških ciljev in ravnanj za njihovo doseganje, temveč jo prenesemo na povsem drugo, pozitivno konstruktivno pojmovno raven, takšno, ki nima naboja nacionalizma sploh v sebi.

Gre za praktično uveljavitev Wallersteinova teorije (The Modern World System, 1974) »svetovne vasi« (global village), ki nastaja v procesu globalizacije na razslojene dele: njen center - polperiferijo (pol-obrobje) – periferijo (obrobje). V našem primeru je »vas« Evropska Unija, v katero se vključujemo, če upoštevamo regionalizacijo. Ni dileme, da bomo vstopili, vendar:

- vstopiti moramo čimbolj kot enakopravni partnerji, kar se mora izkazati že v pripravah na vstop (krepiti moramo svoje sile, konkretno gospodarske nosilce – blue chips, kulturne stebre slovenstva, športne ekipe) in v dogovorih o pogojih za vstop (tu se bo meril uspeh slovenskih pogajalcev, kjer ne bo za pozitivno oceno dovolj že to, da nas EU povabi v članstvo, ampak se bo ocenjevalo do kolikšne mere
-

pod enakopravnimi pogoji vstopamo;

- predvsem pa moramo s svojimi ravnanji poskrbeti za svoj strateški cilj, da bo **geografski prostor Slovenije s stalnimi prebivalci na njem čim bližje centru in ne periferiji razširjene EU**. Ustvariti si moramo možnosti, da uživajo ljudje na tem prostoru blagostanje (materialno, kulturno, športno, ekološko, socialno) čim bližje tistemu v centrih EU kot so Pariz, London, Berlin, Bruselj, Frankfurt, Dunaj, Rim. To ne pomeni, da morajo vsi prebivalci na slovenskem teritoriju nujno koristiti vse navedene kakovosti življenja (da so v to prisiljeni), temveč, da imajo možnost izbirati, tudi delo, zabavo, šport, kulturo, kot jo imajo prebivalci centrov EU. Slovenski geografski prostor ne sme postati provinca EU in njeni državljani biti državljani EU druge vrste (»vsi smo si enaki, a eni, v centru, so bolj enaki od drugih« – po Orwellu), niti ni sprejemljiv defetističen odnos, da naj se tisti, ki jim tukaj ni všeč (ker bo provinca) pač naj izselijo drugam (v centre EU, in se tako priključijo milijonskim množicam priseljencev v teh evropskih metropolah ?).

Celotna tranzicijska Evropa kandidatka za članstvo je že pred vstopom v EU obsojena na status province v njej: o sebi ne morejo več odločati, lastnih strategij nimajo (a tudi če bi jih imeli, jih ne morejo izvajati, saj nimajo več svojih materialnih vzvodov za odločitve, ne mikro – lastnih podjetij, ne makro – ekonomskih politik, ki morajo biti prepuščene Bruslju in Frankfurtu; slednje žrtvujejo tudi sedanje članice EU, mikro vzvodov pa ne, tudi najrevnejše in najmanjše med njimi ne, kakor kažejo empirični podatki), ekološko in socialno so tempirane bombe. Edino naša država ima še možnost, da se odloči, kam se želi uvrstiti, med zmagovalce ali poražence v EU (kot procesa regionalizacije, ki v času globalizacije vendar deluje drugače od nje, namreč s pritiski od zgoraj navzdol).

Wallersteinova karakterizacija položaja periferije v »globalni vasi« je izjemno negativna, ne le zaradi samih pogojev življenja v njej, ampak tudi zaradi izkoriščevalskega odnosa, ki ga ima center do nje. Tako konkretno Wallerstein navaja (izhaja iz razmer v 16. in 17. stoletju, vendar aplicira

tudi na sedanost), da se na periferiji proizvajajo predvsem nižje rangirane dobrine, pri katerih je delo slabše nagrajevano kot v centru. Gre za hierarhijo zaposlitvenih nalog. Tiste, ki zahtevajo večje spretnosti in več kapitala, so rezervirane za višje rangirane prostore – centre. Delitev dela ni funkcionalna, temveč geografska (med centrom in periferijo). Ekonomske naloge niso v sistemu enakomerno razporejene, delno iz ekoloških razlogov, delno pa organizacija dela legitimizira možnost posameznih skupin v sistemu, da izkoriščajo delo drugih. Centralno središčne države kulturo povezujejo s prostorsko lokacijo na osnovi oblikovanja kulturno-nacionalnih identitet. V močnih središčnih državah administracija skupaj z nacionalno kulturo služi kot mehanizem za zaščito neenakosti znotraj sistema svetovnega gospodarstva (globalne vasi) in kot ideološka maska in opravičilo za ohranitev teh neenakosti.

Jasno je, da Slovenija kot državni geografski prostor, in ljudje, ki stalno živijo in delujejo v njej, ne more postati center, povsem enak Londonu, Parizu, Berlinu. Vendar je nacionalni, rezidenčni strateški interes ljudi na tem prostoru narediti vse, da se bomo tem centrom, kolikor je mogoče približali; da bo okolje čimbolj kakovostno, državljani čimbolj enakopravni. Gre za doseganje njihove stopnje odličnosti, na kakšnem področju pa tudi preseganje (ekologija, sociala). Kako to dosegati, je strateško vprašanje izbire poti za uveljavitev rezidenčnega interesa ljudi na našem prostoru. Tako se interes več ne pojavlja kot nacionalizem, temveč kot prizadevanja za naš čimbolj enakopraven položaj v EU. Primerjalno gledano gre za takšen položaj, kot ga imajo sedanje majhne in manj razvite članice EU, kot so Irska, Portugalska, Grčija. Njihove strategije, obnašanja, oblike življenja, so naša primerjava (bench marking), ne pa »poraženke«, tranzicijske države kandidatke za članstvo v EU, četudi najbolj napredne med njimi, kot so Poljska, Češka, Madžarska.

1.4. KONČNA DEFINICIJA NACIONALNEGA INTERESA KOT SLOVENSKEGA INTERESA

Strateški interes stalnih prebivalcev na tleh Slovenije je v globalizacijskih in regionalizacijskih procesih v svetu uvrstiti Slovenijo v vključevanju v EU čim bližje centru EU, njene stalne prebivalce pa uveljaviti kot čim bolj enakopravne ljudi prvega reda EU. Pri tem je potrebno upoštevati slovenski interes v pogajanjih o vstopu in hkrati ohraniti del samostojnosti (stopinj prostosti) Slovenije v delovanju tudi preko meja EU.

Ob takšni strateški usmeritvi se bodo lahko v največji možni meri uveljavljale sposobnosti rezidentov Slovenije: delovne in ustvarjalne na vseh področjih človekovega življenja; povečevali bodo asortiman svojih humanih potreb in predvsem večali stopnjo njihove zadovoljitve in s tem svoje blagostanje. Dosegali bodo kakovost življenja čim bližje centrom (na kakšnih področjih bi jih celo lahko prekosili, na primer ekologija, sociala), hkrati pa bodo z doseženimi stališči in uspehi dosegli kolikor je mogoče enakopravno obravnavo s strani pripadnikov EU iz centra; kar bo prispevalo k pozitivnemu samospoštovanju stalnih prebivalcev na slovenskem ozemlju. Del uveljavitve samospoštovanja je v ohranitvi in uveljavitvi nekaterih samostojnih interesov prebivalcev na ozemlju Slovenije v svetu, torej suverenosti mimo EU, na primer v OZN, tako da ne bodo niti država, niti njeni prebivalci povsem podrejeni samo enemu centru.

Navedeni elementi slovenske vizije in strategije razvoja konstituirajo sam pojem interesa prebivalcev Slovenije na poti k doseganju odličnosti. Upoštevani bodo kot merilo pri presoji, v kolikšni meri posamezne predlagane aktivnosti na vseh področjih človekovega življenja v resnici predstavljajo splošni interes ljudi na tem prostoru, (ki je v ožjem smislu poznan kot slovenski nacionalni interes).

Gre za predlaganje vsebine, kaj je slovenski (geografsko) oziroma rezidenčni (demografsko) strateški interes. Kot je pri iskanju pojma samega interesa bila ambicija le korak globlje, v smeri sinteze brez

pretenzije po dokončni meritornosti, bo tudi v aplikaciji pridobljenih elementov definicije na posamezna področja človekovega delovanja šlo le za poizkus, sicer bolj celovit in poglobljen, kot je to običajno pri nas, vendar brez ambicije dokončne presoje o slovenskih interesih, pri katerih je prisotnost vrednostnih sodb zelo močna. Gre za korak naprej in globlje, ki pa še ni končna resnica.

2. APLIKACIJA: SLOVENSKI INTERES V RAZVIJANJU ODLIČNOSTI NAŠEGA GOSPODARSTVA

Slovenski interes velja upoštevati v gospodarstvu in družbi nasploh, če vsota koristi preseže skup stroškov z njim (pozitiven neto rezultat cost-benefit analize njegove uveljavitve), kar pa je težko izračunati.

Nacionalni interes Slovencev se izraža v izbrani strategiji, ki sloni na konsezualnem pristopu, ki bolj, kot je sicer za dano stopnjo razvitosti države ustrezno, ob gospodarski poudarja varstvene komponente razvoja slovenske družbe: ekološko, socialno, kulturno, športno.

V novi, drugi Strategiji gospodarskega razvoja Slovenije za razdobje 2000-2006, sprejeti julija 2001, so ob ekonomskem vidiku še bolj izrazito kot pri prvi strategiji iz leta 1994 (Strategija gospodarskega razvoja Slovenije, uredili Potočnik, Senjur, Štiblar) prisotni elementi okoljskega in socialnega vidika v ciljni funkciji razvoja. Manjka eksplicitno izražen slovenski interes kot četrti sestavni element strategije. Etnični vidik razvoja je bil vsaj omenjen v uvodu prve strategije, čeprav je za doseganje v drugi strategiji predvidene ravni okoljske in socialne zaščite ter kakovosti družbenega življenja glede na doseženo stopnjo gospodarske razvitosti poseben slovenski interes nujno potreben.

Implicitno ali eksplicitno sledijo lastnemu nacionalnemu (državnemu) interesu v svojih razvojnih strategijah tudi druge (predvsem razvite) države. Seveda tudi v drugih državah ni vse idealno, ni vedno konsenza in kooperacije povsod. Vendar dosegajo tiste razvite države, v katerih je dosežen konsenz o razvojnih prioritetah in je kooperacija znotraj države

večja, večje uspehe pri uveljavljanju interesov ljudi na svojem prostoru (Irska, Nizozemska, Danska, da ne govorimo o največjih članicah EU). V teh državah delujejo nacionalni strateški sveti, formalno ali neformalno, ki razmišljajo o nacionalnih prioritetah in poskrbijo za njihovo uveljavitev.

Pisanje nove slovenske gospodarske strategije ne bi imelo več smisla, če ne bi razpolagali z instrumenti za njeno uresničitev. Teh bo vse manj, saj se v približevanju EU postopno odrekamo ekonomski suverenosti s prenosom makro politik na Bruselj, kasneje ob vstopu v Evropsko monetarno unijo (EMU) še na Evropsko centralno banko ECB.¹ Ni pa se potrebno hitreje, kot se od nas zahteva, odreči domačim mikro ekonomskim vzvodom (temeljem) za izvajanje lastne strategije kot sta močan slovenski finančni sektor in močno slovensko gospodarstvo. Močnejše karte bomo imeli ob vstopu, večja bo možnost, da se uvrstimo med zmagovalce in ne podrejene. To bo, če vsaj nekatere največje finančne institucije in podjetja ohranimo večinsko v svoji lasti in okrepimo v prehodnem razdobju, ki ga predstavlja približno naslednji pet let.² Sosednje države na manj razvitem Vzhodu, Madžarska in Hrvaška kot prva primera, ki so se (ne prostovoljno, ampak iz nuje) odrekle lastnine svojih nacionalnih finančnih in podjetniških stebrov, lastne strategije gospodarskega (in družbenega) razvoja sploh nimajo za kaj pisati, saj nimajo "mikro" instrumentov za njeno uresničevanje. Na njihovem ozemlju prevladujoči tuji lastniki gospodarstva in finančnega sektorja je pač ne bodo uresničevali. Oni sledijo interesom (strategiji) lastnih držav, običajno razvitejših prvih sosed na Zahodu.

Za majhno državico kot je Slovenija, z močnimi sosedi (kot sta Italija in Avstrija ter preko slednje Nemčija), z lastnimi in nujno pogosto s Slovenijo neskladnimi strategijami in interesi, je v današnjih razmerah še vedno močnih nacionalnih držav pravočasnost takšnih spoznanj še posebej pomembna, da nas ne bi prehitel čas liberalizacije in vključitve v EU in bi ostali brez lastnih finančnih in gospodarskih stebrov. Izgovor na pragmatizem pred očmi zgodovine ne bo pomagal.

2.1. TEORETIČNI RAZLOGI ZA UPOŠTEVANJE SLOVENSKEGA INTERESA V GOSPODARSTVU

a) Teorija razvoja majhnih držav v Evropi (teoretično utemeljena sredi 1980. let, Katzenstein, 1985) pripisuje zanje primernost razvoja ali socialno-korporativnega modela (ta ustreza bolj Sloveniji) ali liberalno-korporativnega modela kot načina njihove reakcije za ohranitev suverenosti in neodvisnosti v sedanjih globalizacijskih procesih. Teoretiki ugotavljajo, da so majhne razvite zahodno-evropske države, prisiljene v odprtost, zelo prilagodljive na zunanje šoke mednarodnega okolja in zato dosegajo dobre gospodarske rezultate in socialno ravnotežje. Hkrati z medsebojnim povezovanjem skušajo krepiti svojo pogajalsko moč na svetovni sceni, še posebej znotraj integracij, katerih članice so, kot je EU. V teh razpravah držav kandidatk za EU iz Vzhodne Evrope ni, kakor da ne obstajajo. Niso sprejete v ekskluzivni »klub«, niti se same ne zavedajo, da takšen »klub« obstaja. To je potrebno odpraviti, zato se mora Slovenija vključiti v »klub« tako na teoretični kot na praktični ravni.

b) Če vodijo druge (nacionalne) država strategijo in politiko uveljavljanja lastnih nacionalnih interesov (bolj ali manj zavestno, organizirano, o čemer ni dvoma), s tem deformirajo **Pareto optimalne rešitve** (»first best«) popolno konkurenčnega trga. Zato mora tudi Slovenija poiskati »second best« rešitev: uveljaviti svoj proti drugim nacionalnim interesom. Ignoriranje tujih strategij in delovanja, kakor da jih ni in zato takojšnje uveljavljanje popolne liberalizacije kot prve najboljše rešitve, bi nujno vodilo Slovenijo v podrejeni položaj proti drugim bolj razvitim, posebno sosednjim državam. V futurološkem scenariju Evrope regij bo to mogoče, v realnosti sedanjega sveta nacionalnih držav z nacionalnimi strategijami, ki temelje na nacionalnih interesih, pa velja izbrati smiselno pot uveljavljanja naših interesov podobno kot druge države uveljavljajo svoje.

c) Priporniška dilema pravi, da nesodelovanje partnerjev (na primer zaradi nezaupanja) pripelje do slabšega rezultata, kakor če bi sodelovala (Rasmusen, 1993). Če pripornika sodelujeta med seboj in oba zanikata kaznivo dejanje, dobita vsak zase in skupaj najmanjšo kazen. Ker si ne

zaupata, eden na drugega prevalita storitev dejanja, kar jima vsakemu in skupaj prinese največjo možno kazen. Zatrjevanje lastne nedolžnosti in krivde drugega bi vsakemu zase prineslo najmanjšo kazen, če bi bil le drugi obdolžen, ker pa obdolžita drug drugega, sta oba krivca in njuna kazen največja.

Prilagojeno na slovenske razmere (avtor, 2000), individualne osebne amnozite pogosto zavirajo kooperativne rešitve, dogovore, korist od nesloge pa imajo tujci. Med akterji v gospodarstvu (horizontalno) oziroma med njimi in nosilci ekonomske politike (vertikalno) je optimalna rešitev prav tako medsebojno zaupanje in sodelovanje, ne pa nezaupanje in poizkus izboljšati svoj položaj na račun drugega, ki prinese najslabšo možno rešitev ne le za drugega, ampak tudi za tistega, ki tako ravna.

Če si slovenska ekonomska in monetarna oblast z medsebojnim sodelovanjem mikro subjektov ustvari osnovne močne nacionalne subjekte, ki ji bodo še naprej omogočali izvajanje oblastnih funkcij, ki jih sicer ne bi mogla, je v interesu oblasti, da vzpodbuja takšno sodelovanje in naj zato podpira, tudi s posebnimi ukrepi vzpodbud, kooperativno rešitev med mikro subjekti. Konkretno centralna banka ne more voditi monetarne politike brez podpore največjih bank v domači lasti, saj bodo tuje banke lastno strategijo neodvisno od slovenske, morda prilagojeno strategijam držav njihovih sedežev (enako Bole, 2002). Prav tako, ministrstvu za finance in gospodarstvo ne moreta voditi lastne ekonomske politike brez vsaj nekaterih vodilnih bank, zavarovalnic in podjetij realnega sektorja v večinsko domači lasti, saj le-te v razliko od tujih ne bodo prenašale dobičkov v tujino preko transfernih cen (financiranje fiskusa) in bodo podprle in izvajale investicije v slovenske strateške infrastrukturne projekte, ne tujih (ceste, železnice, elektrarne, telekomunikacije, itd.). Pri slednjih ne edini kriterij zgolj dobiček mikro enote, ker eksternalij v obliki »cost & benefit« analize ni mogoče kvantificirati in ker tudi najbolj razvite in tržno usmerjene države sledijo lastnim strateškim in ne zgolj tržnim interesom.

Kako torej naše akterje vzpodbuditi h kooperativnosti namesto

nekooperativnosti ?

1/ Na individualni ravni bi lahko bila utemeljitev v tem, da bodo ob kooperaciji vodstva dveh ali večih vodilnih bank, zavarovalnic ali podjetij realnega sektorja še vedno ohranila še vedno ohranila relativno samostojnost vodenja in upravljanja institucije v slovenskih rokah in tudi relativno ugoden dohodek in nacionalni image. Relativno ugodno pomeni v primerjavi z rešitvijo, ko do dogovora ne bi prišlo in je ali bi bila vsaka institucija zase tarča tujega prevzema (na primer svež primer: Union – Laško) ali bi v konkurenci propadla. Vendar je vprašljivo, ali navedeni argumenti zadostujejo za vzpodbudo individualnih vodstev k sodelovanju namesto nesodelovanja.

2/ Še bolj jasno je, da nacionalne oblasti (vlada, Banka Slovenije) iz svojega lastnega interesa boljšega izvajanja oblastnih funkcij in hkrati v dosego največje nacionalne koristi same z dodatnimi ukrepi vzpodbudijo kooperativno rešitev, namesto nekooperativnih. Z ustreznimi ukrepi naj nagradijo individualne mikro institucije in njihova vodstva, če sodelujejo. Takšna "nagrada oziroma vzpodbuda" seveda nekaj stane, zato morajo biti nacionalni stroški vzpodbude manjši od povečane nacionalne koristi, če kooperativni rezultat zamenja nekooperativnega.

V konkretizacijo, v Sloveniji vsak subjekt zase, tako na oblasti (vlada, centralna banka), v finančnem sektorju (banke, zavarovalnice) ali v gospodarstvu (podjetja) poudarja nacionalni interes (potrebo) za ohranjanje lastnega obstoja in svojega jačanja vsaj za prehodno razdobje do vstopa v EU. Hkrati pa s povsem parcialnimi pristopi (obremenjeni lastnimi majhnimi nečimrnostmi) ne komunicirajo med seboj, ne kooperirajo, celo drug drugemu škodujejo, namesto da bi si z medsebojnim sodelovanjem pomagali pri jačanju izvedbe skupnega cilja močnega nacionalnega narodnega gospodarstva.

Nizka stopnja kooperativnosti v korist nacionalnemu interesu je v slovenski vertikalni hierarhiji bolj kritična (in hkrati morda celo bolj pomembna), čeprav je veliko nekooperativnosti ali konkurence tudi v horizontalnem dogovarjanju (podjetja-banke-zavarovalnice-borza).

Posebno vladne in monetarne avtoritete se v svoji pragmatičnosti tega ne zavedajo. V hierarhični lestvici moči in odločanja so pri tem akterji na višji stopnji (vlada, Banka Slovenije, Urad za nadzor zavarovalnic) bolj pomembni, ker imajo škarje in platno v svojih rokah, kot tisti na nižji mikro ravni (banke, podjetja, zavarovalnice, borza).

V ilustracijo glede **vertikalnega sodelovanja** tako želi Banka Slovenije (BS) ohraniti slovenski tolar kolikor dolgo je mogoče z utemeljitvijo, da s tem ohranja relativno samostojno monetarno (in deloma) tečajno politiko kot instrumenta za makroekonomsko uravnavanje slovenskega gospodarstva. Vendar bo lahko svojo politiko uspešno izvajala le, če bo imela močno slovensko bančništvo, ki bo pripravljeno po medsebojnem dogovoru uresničevati njene ukrepe, tuje banke pa bodo vendar sledi strategiji njihovih matičnih držav. BS ne spozna, da bo potrebovala likvidno slovensko borzo, na kateri bodo ukrepi njene politike odprtega trga (njeni vrednostni papirji) bolj upoštevani in lažje uveljavljeni. In obratno, tudi za banke je obstoj domače valute še pomemben, saj empirična študija (Štiblar, Biber, 2000) kaže, da večanje "evroizacije" slovenskih bančnih tokov zmanjšuje profitnost in (tolarsko) likvidnost bank.

Vlada ne spozna, da bo lahko izvajala slovensko strategijo (kot jo načrtuje za naslednjih pet let) in prav tako lastne ukrepe tekoče politike (predvsem ekonomske, vendar tudi drugih) samo s subjekti v prevladujoči slovenski lasti, saj je tuje banke, tuje zavarovalnice, tuja podjetja ne bodo poslušala in bodo sledila ob primarno lastnih mikro interesih v večji meri strategijam njihovih domicilnih držav. Vlada bo uveljavljala ukrepe fiskalne politike lažje in bolj učinkovito na slovenski kot na drugih borzah, a mora slovenska borza postati večja, bolj likvidna. Vlada potrebuje močna slovenska podjetja, ki bodo pripravljena in sposobna sodelovati z njo in izvajati njeno ekonomsko politiko, ki bo prvenstveno v interesu stalnih prebivalcev Slovenije.

Zaključiti je mogoče, da z mačehovskim odnosom do razvijanja slovenskega finančnega in realnega sektorja slovenske oblasti (vlada in centralna banka) v resnici same sebi sekajo vejo, na kateri sedijo; odrekajo

se možnosti močnejšega vpliva in svojega učinkovitega delovanja, na nek način se samoukinjajo prej in v večji meri, kot je potrebno iz prevzetih obveznosti.

Skoraj nič niso boljši odnosi v **horizontalnem sporazumevanju** in kooperaciji. Osebni kompleksi in egoizem vodstvenih struktur onemogočajo sodelovanje in povezovanje med bankami, med zavarovalnicami, med podjetji, znotraj posameznih navedenih sektorjev in med njimi znotraj Slovenije, dokler je še čas. Delno je bilo to v preteklosti brez posledic zaradi zaprtega trga. Vendar, obljubljeni čas odpiranja slovenskega trga je tu, oblastne zaščite več ne bo in tujci bodo lažje kontrolirali slovenske banke, zavarovalnice, podjetja, tiste, ki se danes ne znajo dogovoriti za sodelovanje, skupno pot.

Konkretno, večinski nakup slovenske banke (še posebej velike ali sicer manjše, katere kupec je sosed preko meje) s strani velike tuje banke sosednje države vodijo pogosto politični, ne ekonomski interesi. Biti del slovenskega, ne tujega bančnega sistema, bi za vodstvo slovenske banke vendar morala biti prioriteta, saj bo ohranilo svoj vodstveni položaj, ugled v slovenski družbi in se lažje identificiralo z delovanjem v korist slovenskih interesov kot pa anonimnim ali celo protislovenskim interesom.

Sodelovanje med slovenskimi bankami in zavarovalnicami je katastrofa (enako pogosto med posameznimi podjetji istega sektorja). Res delno k temu, da se nič ne premakne, prispeva nerešeno lastninjenje in sanacija največjih bank in zavarovalnic, vendar osebne igre vodstev (interesi, čast, oblastizeljnost, razlike v "kulturi" institucij, različen fokus) postavljajo kakršnokoli strateško povezavo v obliki močne slovenske "bankassurance" pod vprašaj, hkrati pa odpirajo prostor za prevzeme s strani močnih tujih bank oziroma zavarovalnic.

Odnosi med velikimi slovenskimi podjetniškimi skupinami, paradnimi konji slovenskega gospodarstva, in bankami, ni zadovoljiv. Namesto, da bi gradili na informacijskem kapitalu (tudi v smislu intranacionalnega povezovanja), se velika podjetja zlahka predajajo tujcem z velikim

zadolževanjem pri njih, banke pa ne naredijo vsega, da bi jih s celovitim servisiranjem znale pritegniti.

Banke (podobno zavarovalnice) bi morale pomagati pri razvoju domače borze, kjer bi lahko potem delovale. Banke (vsaj največja ali dve) naj v prehodnem razdobju vendar razvijajo tudi investicijsko bančništvo. Ni upravičen vnaprejšni pristonek, da bodo naše banke samo hranilnice, ki bodo kratkoročne finančne depozite kot servis tujih velikih bank pri njih pretvarjale v dolgoročne vire kreditiranja. Seveda bi morala borza tesneje sodelovati z našimi finančnimi institucijami in jim s tehničnimi nasveti pomagati pri nastopanju na njej. Vodstvo borze in zakonodajalci morajo prispevati k izboljšavam, ki bodo naredile poslovanje na njej bolj transparentno, onemogočile insiderstvo in zakulisne igre majhnih igralcev, ki odvrčajo potencialno velike igralce od vstopov nanjo. Borza se bo morala otresti otroških bolezni.

Istočasno navedeni finančni akterji vsak zase poudarjajo nacionalni pomen njihovega lastnega razvoja in obstoja za Slovenijo: banke žele močno slovensko bančno skupino, zavarovalnice močno slovensko zavarovalnico (ob dveh ali treh drugih zavarovalniških stebrih, tukaj so pogledi med strokovnjaki različni; pri bankah se je izgleda zaradi oklevanja število možnih slovenskih stebrov že zmanjšuje proti enemu), borza hoče čim dlje ostati slovenska in samostojna in vidi perspektivo obstanka kot regionalna borza za manjša slovenska podjetja in kot podaljšana roka za velika podjetja tudi v času članstva v EU (enako podjetja).

Skleniti je mogoče, da vsak subjekt zase z nacionalnimi interesi opravičuje svoj obstanek (v slovenskih rokah) vsaj do časa vključitve v EU ali tudi v njej sami, istočasno pa elite, ki jih vodijo, neposredno zavirajo, če ne pa vsaj ignorirajo nujnost medsebojne kooperacije z drugimi akterji pri uresničevanju tega svojega interesa, s čimer škodujejo sebi in zmanjšuje možnost uveljavitve lastne slovenske gospodarske strategije. Zakaj ne bi namesto konkurence sodelovali: BS v dogovoru s slovensko bančno skupino, vlada v odpravljanju ovir (privatizacija, konsolidacija, nastop na trgih ex-Jugoslavije) v podporo slovenskim

bankam, slovenskim zavarovalnicam, slovenski borzi in slovenskim podjetjem; podjetja, banke in zavarovalnice v prevladi lastnega mikro interesa z medsebojnim povezovanjem (bolj ali manj intenzivnim) v širšem nacionalnem interesu, pri čemer bodo lahko tudi uveljavljali interes lastnega preživetja in hkrati pomagali izvajati širšo slovensko gospodarsko in družbeno strategijo.

d) Teoretično se srečujemo s **Coasovim teoremom** (Coase, 1960), po katerem velja, da če so transakcijski stroški majhni, je vseeno, kako so v začetku razdeljene lastninske pravice nad produkcijskimi viri, v našem primeru bankami, podjetji, zavarovalnicami (torej tudi ali so v domači ali v tuji lasti), saj bodo kasneje preko tržnih transakcij lahko prišli do lasti virov tisti, ki jih lahko (ekonomsko) najbolj učinkovito izkoristijo. Govori o kriteriju alokacijske učinkovitosti, ni mu pomembna začetna alokacija pravic nad viri (kriterij distribucije), zaradi česa je tudi bil kritiziran.

Vzemimo, da so transakcijski stroški pri nakupu slovenskih finančnih institucij ali podjetij za tujce majhni (gre za majhne stroške skrbniških računov, potrebnih za nakup delnic, ki se bodo z nadaljnjo liberalizacijo še zmanjševali). V takšni situaciji je z vidika ekonomske učinkovitosti vseeno, kakšna je začetna (današnja) distribucija lastninskih pravic nad slovenskimi bankami, podjetji, saj se bodo na koncu (po vstopu Slovenije v EU) do njih dokopali tisti (tudi tujci), ki jih bodo znali najučinkoviteje izkoristiti. Torej ni narobe, če imamo v začetku in prehodno na kratek rok do vstopa v EU večinsko domačo last vsaj nekaterih slovenskih "blue chips" podjetij in finančnimi institucijami. Le na ta način bomo lahko vsaj v prehodnem razdobju (pet let) sledili poleg ekonomskih tudi ekološkimi in socialnim in drugim nacionalnim ciljem (interesom) slovenske družbe (kar po sprejeti strategiji predstavlja maksimum njenega družbenega blagostanja), seveda le, če ekonomska učinkovitost za to ne bo preveč žrtvovana. Takšna rešitev ne obsoja naših podjetij na trajno neučinkovitost, saj bodo kasneje (na primer ob vstopu v EU), kot pravi Coasov teorem, lahko v prid učinkovitosti prešla v roke bolj učinkovitih drugih upravljalcev, če naši to ne bi bili. V prehodnem razdobju pa lahko

na ta način jačamo lasten pogajalski položaj za enakopravnejše vstopanje v EU. S krepitvijo naših "blue chip" družb omogočimo njihovo toliko učinkovito ekonomsko poslovanje, da se bodo vključevale na trg EU kot enakopravni partnerji dogovarjanj, ne podrejene žrtve prevzemov.

c) Psihologija (Trstenjak, 1991) in tujci, ki žive pri nas, pri opredeljevanju slovenskega značaja kot dve največji pomanjkljivosti ugotavljajo pomanjkanje samozavesti (ponosa) in nevoščljivost. V praksi prvo povzroča servilni nastop do drugih na mednarodni sceni, pomanjkanje samozavesti in poguma v mednarodni konkurenci, drugo pa notranjo konfrontacijo namesto sodelovanja med nami samimi, raznimi elitami, ki jo izkoriščajo tujci.

2.2. IMPLIKACIJE UPOŠTEVANJA NACIONALNEGA INTERESA ZA GOSPODARSTVO

Osnovno načelo v oblikovanju slovenske gospodarske strategije približevanja EU je, da se moramo obnašati kot enakopravni "zmagovalci" in ne kot podrejeni "poraženci". V razvijanju lastne strategije moramo slediti obnašanju majhnih (razvitih) članic EU, kot so Portugalska, Irska, Grčija), ne pa ubogljivo slediti od razvitih članic EU predpisanemu ali vsiljenemu obnašanju (strategiji) za od njih manj razvite kandidatke za članstvo v EU.

a) Vertikalno (nosilci ekonomskih odločitev na ravni države z nosilci odločitev v gospodarskih družbah) in horizontalno sodelovanje (nosilcev ekonomskih odločitev v gospodarskih družbah med njimi samimi) bo prineslo Sloveniji več koristi, kakor konfrontacija, prepir, nesodelovanje med njimi. Politični in ekonomski boj je tudi pri nas v resnici boj elit, kjer prevladuje pragmatizem (moč, korist) nad vsakršno idejo (levo-desno, pomladno staro usmerjenostjo).

b) V EU naj Slovenija vstopa na strani zmagovalcev, ne poražencev. Slovenija mora izkoristiti poseben presečiščni (vmesni) položaj med Zahodom in Vzhodom v geo-strateškem in ekonomskem smislu.

c) Tuje neposredne investicije so v Sloveniji vedno zaželeno kot nove "green field" investicije ali kot tuji prevzemi manj uspešnih gospodarskih družb in področij, ni pa nuje takoj prodati tujcem vseh slovenskih največjih in najboljših podjetij, bank in zavarovalnic, ki so "vlečni konji" domačega gospodarstva. Kot zmagovalec bo na daljši rok Slovenija neto izvoznik kapitala. Priliv kapitala v Slovenijo bo iz razvitejšega Zahoda, a še večja vlaganja Slovenije bodo na manj razviti Vzhod.

Tujih investicij v Slovenijo ne potrebujemo prvenstveno zaradi kapitala, temveč v pretežni meri (kot druge razvite države) zaradi pridobitve izvoznih trgov, razen tega pa za izboljšave v tehnologiji, corporate governance in uveljavljanje ekonomije obsega in raznovrstnosti (economy of scale, economy of scope).

Sposobni slovenski managerski timi morajo biti priložnost, da se dokažejo v svetovni konkurenci; delovati morajo v enakih pogojih, kot jih imajo managerski timi korporacij razvitih držav. Gre tako za individualne pogoje dela in plačila (plača, zavarovanje) kot za širše pogoje, v katerih delujejo njihove družbe in ki jih predpisujejo državne, centralno-bančne in druge avtoritete.

2.3. POTREBNOST LASTNE RAZVOJNE STRATEGIJE SLOVENIJE IN RAZPOLAGANJA Z INSTRUMENTI ZA NJENO UVELJAVITEV

V sedanjem trenutku (ko še nismo člani EU, obstajajo pa nacionalne države s svojimi interesi tudi v EU, posebno tiste na naših mejah imajo jasne pretenzije, četudi prvenstveno le gospodarske, tudi do Slovenije) je nujno, da si Slovenija še vedno oblikuje lastno strategijo gospodarskega in širše družbenega razvoja. S tem jača svoj položaj za čimbolj enakopravna pogajanja in vstop v EU, hkrati pa ohranja del lastne suverenosti v delovanju nad in izven EU (OZN, druge mednarodne organizacije).

Da bi bila sposobna to strategijo uresničiti, potrebuje instrumente za njeno uresničitev, makroekonomske (lastne politike in institucije) in

mikroekonomske (družbe, ki jo bodo uresničevale).

Makroekonomskim instrumentom za uveljavitev lastne strategije se mora Slovenija v vse večji meri odrehati v skladu z zahtevami približevanja EU (kakor to počno druge predvsem manjše države, tudi že včlanjene v EU). Sprejemanje pravne, institucionalne ureditve EU (Acquis) v pogajanjih z EU pomeni postopno prenašanje odločanja ekonomskih politik na EU (neposredno ali posredno z določevanje ciljev politike), kar pomeni izgubo teh mehanizmov za uveljavljanje lastnih slovenskih strateških interesov.

Prehitra razprodaja vsch naših najboljših gospodarskih družb tujcem bi pomenila, da se odrekamo tudi mikro instrumentom izvajanja lastne strategije. Tuji lastnik slovenskega podjetja bo sledil lastnim mikro ciljem (z manj razumevanja za ekološke, socialne, kulturne probleme na slovenskem ozemlju in za Slovence oziroma rezidente; le-te uresničuje v lastni življenjski sredini sedeža matičnega podjetja v tujini, kjer tujec živi s svojo družino) in strateškim ciljem svoje države. Podjetja, finančne institucije, v pretežno slovenskih rokah pa bodo poleg lastnih mikro interesov ekonomske učinkovitosti v večji meri izpolnjevale tudi strateške razvojne cilje Slovenije. Zato moramo ohraniti vsaj nekatere »blue chip« družbe prehodno in večinsko (ne nujno v celoti) v lastnih rokah, hkrati pa tujcem omogočiti, da vstopajo na naš trg na vseh gospodarskih področjih, tako tam kjer delujejo naši blue chipi, kot predvsem tudi na področjih, kjer jih sploh nimamo.

Zakaj ne bi tudi Slovenija imela na nekaterih specifičnih področjih korporacije (s sedežem in dokončnim sprejemanjem odločitev v Sloveniji), ki bi bile evropskega značaja, kot jih imajo druge majhne članice EU (Portugalska, Irska, Grčija itd.), zakaj ne bi skušala pridobiti sedež katere od institucij EU na našem ozemlju (na primer za ekologijo, socialo ali druge družbene aktivnosti).

Druge kandidatke za EU med tranzicijskimi državami so vodilna podjetja, banke in zavarovalnice že razprodale razvitemu Zahodu, zato lastne gospodarske (in družbene) strategije, ki bi uveljavljala njihove specifične

želje, nimajo, če pa jo že skušajo imeti, nimajo več instrumentov makro in mikro ravni, da bi jo lahko uresničevale. Slovenija je dovolj bogata in ima dovolj ustrezen geopolitični položaj, da si lahko ohrani ekonomsko osnovo za ohranitev in uveljavitev lastne identitete.

2.4. VLOGA SLOVENSКИH »BLUE-CHIP« DRUŽB V ZDRUŽENI EVROPI (IN V SVETU)

Slovenija naj omogoči strateško, da se uspešne lastne blue chip družbe (realnega in finančnega sektorja) razvijejo v mednarodne evropske družbe zmagovalcev (multinacionalke) v EU, kot jih imajo sedanje članice EU, na posameznih področjih tudi najmanjše in ekonomsko najšibkejše države med njimi.

Poleg funkcionalne prisotnosti v tujini (izvoz, ki je večji od uvoza) je za uspešno odprto gospodarstvo, ki temelji na izvozu, nujno potrebna institucionalna prisotnost v tujini (investicije v nakup ali izgradnjo tovarn, podjetij ali vsaj prodajne in servisne mreže v tujini).

Uspeh pri institucionalnem vstopu Slovenije v Zahodno Evropo je nekaj zelenega, a vendar realistično gledano izjemnega (v zadnjem času na primer Luka Koper, sicer je kar nekaj slovenskih vodilnih podjetij že institucionalno prisotno v razviti Evropi, kot na primer Gorenje, Lek in Krka). Mnogo bolj in v večji meri je realističen in ob umiritvi na Balkanu ter urejanju razmer v Vzhodni Evropi zelen institucionalen nastop slovenskega gospodarstva v tem delu Evrope (lastne firme).

Vstop slovenskih družb v ex-Jugoslavijo, CEFTO, Rusijo in dalje na Mediteran in tudi Bližnji Vzhod (kjer imamo velik politični kapital sprejemljivosti za vse politično nasprotujoče države, ki ga velja izkoristiti) morajo nujno spremljati tudi slovenske finančne institucije (predvsem banke, tudi zavarovalnice). Za to morajo biti tudi slednje institucionalno prisotne v teh državah. Postati bi morale neke vrste centri slovenskega gospodarstva v teh državah, saj pomagajo pri prevzemanju financiranja, tveganj in zbirajo informacije. Od daleč, zgolj funkcionalno, se ne da

zadovoljivo finančno spremljati naših gospodarskih družb v teh regijah. Če slovenske finančne institucije ne bodo nudile celovite storitve našim najboljšim podjetjem na tujih, predvsem Vzhodnih trgih, se bodo le-ta obrnila za finančno podporo na tuje banke in zavarovalnice. Kot posledica bodo slovenske finančne institucije izgubile najboljše slovenske kliente v korist tujih bank tudi pri poslih v Sloveniji.

Nesreča najmočnejših bank (NLB in NKBM) je bila, da sta bili doslej, predvsem pa od srede 90. let, bolj kot tuje konkurenčne banke sosednjih držav, ovirani v razvoju. Tuje banke so kot privatne sledile prvenstveno ekonomskemu motivu, lahko so se večale s konsolidacijo in omogočen jim je bil prost vstop v Vzhodno Evropo, česar vse je NLB in NKBM manjkalo. Zato tudi v obdobju zaščite pred tujo konkurenco na slovenskem trgu (ki je banke same nikoli niso zahtevale) niso mogle konkurenčno "odraščati" tako hitro, kot avstrijske ali italijanske (in druge tuje) banke. Zadnji čas je, da se našim bankam to omogoči, da bi ostale konkurenčne in podprle slovenska podjetja v nastopu v tujini.

Podobno je nesreča največjih slovenskih zavarovalnih institucij (Triglav, Sava) zamuda pri lastninskem preoblikovanju, kar jih je zaradi pomanjkanja kapitala in institucionalne nedorečenosti oviralo pri konsolidaciji doma in prodiranju na tuje trge, vodilne zavarovalnice drugih razvitih konkurenčnih držav pa so dodobra izkoristile vmesni čas 90. let za svoj razvoj.

Zato želeno ukrepanje slovenskih nosilcev moči in odločanja pomeni zgolj odpravljanje ovir, liberalizacijo delovanja domačih finančnih institucij in podjetij, ne pa zahteve po njihovi zaščiti pred tujo konkurenco. V postopni liberalizaciji slovenskega tipa gre torej za opustitev omejitev zanje in ne za ustvarjanje prednosti zanje pred tujimi finančnimi institucijami in podjetji.

Mednarodna konkurenčnost Slovenije se povečuje tudi brez popolne razprodaje državnih bank in zavarovalnic, enako slovenskih najboljših privatnih firm, tujcem. Le strpnost v postopnosti je potrebna.

Pri razpravi o prodaji največjih bank (ali, na primer, največjih zavarovalnic) večinsko tujcem in to danes (se pravi v prehodnem obdobju

do vstopa v EU) se pojavlja analogno vprašanje: Ali bi bili pripravljene Slovenci prodati tujcem sedaj Gorenje, Lck, Krko, Mercator, Luko Koper, Petrol? Verjetno ne takoj večinsko; v bodoče, ko bomo v EU in se bodo firme pojavile na kapitalskem trgu, pa bodo tržni pogoji odločili o tem.

2.5. IZKORISTITI PREDNOSTI GEO-STRATEŠKEGA IN EKONOMSKEGA POLOŽAJA

Geografsko je Slovenija na stičišču (presečišču) med evropskim Vzhodom in Zahodom, ekonomsko na sredi med nerazvitimi in razvitimi. Zato se vprašanja strateške uveljavitve nacionalnih interesov pojavljajo danes le pri nas. V Vzhodni Evropi jih ni, ker so druge države kandidatke za EU že povsem podrejene tujini in kot takšne lastnih interesov ne morejo več uveljavljati. V Zahodni Evropi se takšne dileme in vprašanja ne pojavljajo, ker so nacionalni interesi preko njihovih lastnih strategij že uresničeni oziroma se samoumevno uresničujejo, tudi pri najmanjših razvitih državah, če so v EU (na primer, Avstrija, Benelux, Španija, Irska, Portugalska, Grčija) ali ne (na primer Švica, Norveška, Islandija).

**ODSTOTEK NAJVEČJIH GOSPODARSKIH ENOT V VEČINSKO DOMAČI LASTI
(stanje konec 2000)**

	KOMERCIALNE BANKE	ZAVAROVALNICE	PODJETJA
število:	(izmed 5-10)	(izmed 5)	(izmed 5-10)
U.K.	100%	100%	88%
Nemčija	100%	100%	80%
Avstrija	90%	100%	80%
Italija	89%	100%	100%
Irska	80%	100%	80%
Portugalska	80%	80%	70%
Grčija	80%	40%	66%
Norveška	90%	100%	80%
Hrvaška	10%	50%	66%
Češka republika	0%	20%	78%
Madžarska	10%	20%	15%
Poljska	10%	40%	45%
Slovaška	0%	20%	70%
Slovenija	66%	100%	70%

Vir: Štiblar F.: Slovenski interes, monografija v pripravi (podatki iz mednarodnih virov: Dun & Bradstreet, Bloomberg, internetni podatki, neposredni viri predstavnikov iz posameznih držav)

Za ilustracijo, v bančništvu je ni države med članicami EU, ki ne bi imela nekaj lastnih močnih bank (velja tudi za najmanjše članice) in hkrati, ni več niti ene države kandidatke za EU, ki bi še imela večino bančnega sistema v svoji lasti (tabela). Slovenija je še izjema, a lahko z nedomišljeno strategijo pade v drugo skupino »podrejenih in odvisnih držav poraženk«, čeprav ji to ni potrebno. Podobna, a nekoliko manj izrazita je situacija v zavarovalništvu (kjer je transformacija v tranzicijskih državah počasnejša kot v bančništvu, zato sektor še ni zrel, dovolj privlačen za popolni prevzem s strani razvitih sosedov, ponekod pa še obstaja zakonska zaščita domačih enot). In končno, podobna, vendar še manj izrazita je razlika pri največjih družbah realnega sektorja: Zahodnjaki jih imajo večinsko v domači lasti,

pri Vzhodnjakih so že večinsko v tuji lasti.

Gre za posledice splošnega procesa globalizacije, v tem primeru natančneje regionalizacije. Specifično je preoblikovanje nekdanjih socialističnih planskih gospodarstev v tržna kapitalistična. V sedaj že ex-post razpravi nosilci odločanja v tranzicijskih državah večinoma odgovarjajo, da je bila prodaja tujcem nujna, saj sami niso razpolagali s potrebnimi resursi za sanacijo in preoblikovanje lastnih vodilnih podjetij in finančnih institucij. Konkretno naj bi pri njih šlo za pomanjkanje domačih kadrov z ustreznim znanjem (človeškega kapitala) in za pomanjkanje denarja (finančnega kapitala), kjer je imela edino Slovenija kot najbolj razvita med tranzicijskimi državami boljši položaj: več denarja za samostojno sanacijo in več znanja zaradi daljše tradicije odprtosti na razviti Zahod. Ugovor takšnim razlagam, ki kažejo predajo v usodo je, prvič, da si v tranzicijskih državah v prvem koraku ne bi smeli dovoliti prehoda v tako pogubno stanje vodilnih podjetij (z ustrežno zakonodajno ureditvijo in njeno implementacijo, odgovornostjo ravnanja), če pa so že prišli v sanacijsko situacijo, pa bi, drugič, morda namesto prodaje svojih družb v težavah tujcem uveljavili izposojlo tujega človeškega in finančnega kapitala za saniranje (najemanje tujih managerjev in svetovalcev, najemanje kreditov).

Vsaka od uspešnih majhnih članic EU ima kakšno komparativno prednost pred drugimi, na kateri gradi svojo konkurenčno moč. Običajno gre za gospodarsko zaledje, na katerem gradi svojo moč v konkurenci z velikimi članicami EU. Tako Portugalska (in Španija) poslujeta kot vodilni ekonomiji v Južni Ameriki, Grčija si ustvarja kot svoj vrtiček, kamor investira, jugo-vzhodni Balkan, Irska igra na geografsko sicer ne povsem koncentrirano v tujini naseljene Irce, v ZDA in še kje. Sloveniji takšen ekonomski prostor predstavljajo države ex-Jugoslavije in (nekoliko širše) Vzhodne Evrope. Tukaj imamo prednosti (poznavanje jezika, kulture, ureditve, ljudi, »slovanska kri«) pred drugimi zahodnimi razvitimi državami, ki jih velja izkoristiti, da bi bili močnejši v konkurenčnem boju v okviru EU.

Zato je potreben napor:

a) naših politikov v prepričevanju politikov EU (ZDA), da je položaj Slovenije poseben, da je ni mogoče vtakniti v isti koš z drugimi kandidatki v EU. Takšne probleme smo s tujimi svetovalci že imeli in jih uspešno rešili v korist izbora posebne poti tranzicije Slovenije kot razvite in ne nerazvite države;

b) naših managerjev in strokovnjakov vseh profilov, da s poslovnimi rezultati dokažejo, da so Slovenci enako uspešni gospodarstveniki kot tisti v konkurenčnih gospodarskih družbah v razvitih članicah EU, četudi (vsaj nekatere družbe) še ostajajo še v večinski slovenski lasti.

3. RAZŠIRITEV UVELJAVLJANJA SLOVENSKEGA INTERESA NA NEEKONOMSKA PODROČJA

Zastavlja se vprašanje, kako ravnati za doseganje čim višje kakovosti življenja, torej odličnosti, tudi širše, na posameznih neekonomskih področjih delovanja stalnih prebivalcev Slovenije (demografska komponenta) in v okolju, da bi na našem prostoru dosegali raven čim bližje centru oziroma v celoti uveljavili splošni interes kot slovenski javni in nacionalni interes v naši državi (geografska komponenta). Gre po eni strani za elemente pasivnega sprejemanja okolja (kakovost okolja, ekološka, socialna), po drugi za pogoje za aktivno delovanje ljudi (ravnanje človeka v izobraževanju, kulturi, umetnosti, športu, torej zase in po sebi).

Vključne so ekološka zaščita, zdravstvena in socialna zaščita, razvijanje znanja z izobraževanjem in tehnologije kultura in umetnost, jezik, šport in rekreacija, mediji in informiranje, pa še kaj, pri katerih želimo biti čim bližje kakovosti življenja (blagostanju, odličnosti) v svetovnih centrih. Po stopnji aktivnosti človeka ne gre za enakovredna področja. Pri nekaterih večina ljudi pasivno sprejema koristi kakovosti, država preko svojih mehanizmov in civilna družba pa jih morata izpolnjevati. Sem štejeta ekološka, socialna zaščita kakovosti okolja.

Pri drugih je vloga posameznika bolj aktivna. Znanost in izobraževanje,

kultura in umetnost, šport (s šahom) zahtevajo aktivno udeležbo in ne le pasivno sprejemanje večine ljudi. Rekreativno ali ljubiteljsko ukvarjanje z njimi povečuje kakovost življenja vseh rezidentov, profesionalni (tekmovalni) uspehi pa pomenijo močan identifikacijski dejavnik stalnih prebivalcev Slovenije in hkrati najmočnejšo pot afirmacije mlade države, kot je Slovenija.

Pri teh dejavnostih želimo slediti maksimi splošnega interesa, ki je v tem, da sledimo ciljem razvijanja storilnostnih in ustvarjalnih (humaniziranih) sposobnosti ljudi v našem prostoru, širjenja palete njihovih potreb in povečanja stopnje njihove zadovoljitve.

Konkretno upoštevamo pri strategiji doseganja teh ciljev razpoložljivost (proizvodnih) faktorjev in drugih »inputov« ter ocenimo, v kolikšni meri so na razpolago za doseg cilja, tokrat ne proizvoda, temveč najvišje možne ravni standarda, blagostanja čim bližje svetovnim centrom. Gre za to, kaj narediti, da bi na našem prostoru ljudje živeli čimbolj enakovredno ljudem v centrih EU, kot so Pariz, London, Berlin.

Pri tem moramo povezovati delovanje v družbeni nadstavbi in v materialni osnovi, v gospodarstvu. Korist od povezanosti med gospodarstvom in družbenimi aktivnostmi mora biti obojestranska. Močno gospodarstvo je materialni temelj za razvijanje družbenih aktivnosti, dobro razvite aktivnosti (kot šport, kultura) pa so ena od osnov za doseganje boljših gospodarskih rezultatov (posebno izvoz storitev).

Dosežke v zunanji politiki (prijateljstva, geo-strateški položaj) oziroma v znanosti, kulturi, umetnosti in športu moramo znati uporabiti v gospodarsko korist, na primer tudi v storitvenih dejavnostih kot je turizem. To, za razliko od drugih držav, nismo znali v ex-Jugoslaviji, podobna slabost se kaže tudi po prvem desetletju samostojnosti Slovenije. Šport in umetnost sta pravi osnovi za obogatitev slovenske turistične ponudbe za elitni turizem, ne igralništvo. Po drugi strani je močno gospodarstvo (na temelju transparentnosti) osnova ne le za kakovostno socialno in ekološko okolje, ampak tudi za vrhunske rezultate v znanosti, kulturi in športu, torej blagostanje po svetovnih standardih odličnosti.

Potrebno je tudi na posameznih področjih človekovega življenja izven gospodarstva (torej v nadstavbi), enako kot v gospodarstvu, najti niše, kjer smo mednarodno – svetovno uspešni, rangirati prioritete na tej osnovi in le-te posebej podpreti v razvoju. Tudi na tem področju namreč pride do izraza dejstvo, da smo kot država premajhni geografsko, po številu ljudi in gospodarsko prešibki, da bi lahko bili enakovredni največjim centrom, velikim državam, na prav vseh področjih človekovega udejstvovanja. Zato moramo biti selektivni.

Kritično vprašanje pa je, ali bomo imeli dovolj časa, da bi izkoristili vse dodatne izjemne kreativne impulze prve osamosvojitve države, ali pa bomo ponovno predali večji del suverenosti naddržavni tvorbi EU, preden navedene impulze izkoristimo.

LITERATURA IN VIRI:

- Bibič A.: Prispevek k obravnavi teorije interesov, Teorija in praksa 11-12/1972 in 1/1993, Ljubljana
- Bole V.: Ekonomsko politična paralaksa ali zakaj gospodari država, Gospodarska gibanja, EIPF, Ljubljana, 2/2002
- Bučar F.: Uvod v javno upravo, Ljubljana, 1969
- Coase R.H.: The Problem of Social Costs, The Journal of Law and Economics, 3, 1960
- Igličar A.: Slovenska nacionalna država in identiteta v evropskih integracijah, predavanje, jesen 2001
- Jaklič M.: Demokratični korporativizem kot element specifičnega strateškega usmerjanja majhnega gospodarstva, Slovenska ekonomska revija, 45, 1-3/1994, Ljubljana
- Katzenstein P.: Small States in World Markets, Industrial Policy in Europe, Cornell Universityx press, USA, 1985
- Makarovič J.: Slovenska ustvarjalnost kot odgovor na evropski izziv, v Mlinar Z. ur.: Osamosvajanje in povezovanje v evropskem prostoru, Znanstvena knjižnica FDV, Ljubljana, 1995
- Morgenthau H.: Politika med narodi, DZS, Ljubljana, 1995
- Potočnik J., Senjur M., Štiblar F. ur.: Strategija gospodarskega razvoja Slovenije, ZMAR, Ljubljana, 1995
- Rasmusen E.: Games and Information: An Introduction to Game Theory, Blackwell, England, 1993
- Rupel D.: Kaj je slovenski nacionalni interes in kdo bi naj zanj skrbel? Sobotna priloga Dela, Ljubljana, 15.1.2002
- Strategija gospodarskega razvoja Slovenije 2, UMAR, Ljubljana, 2001
- Štiblar F.: Nacionalni interes v razvoju slovenskega finančnega sektorja in gospodarstva, Gospodarska gibanja EIPF, Ljubljana, 11/2000
- Štiblar F.: Vpliv lastništva na uspešnost »corporate governance« bank v Sloveniji, Gospodarska gibanja EIPF, Ljubljana, 11/2001
- Štiblar F. : Slovenski interes, monografija v pripravi za tisk, Ljubljana, 2002
- Trstenjak A.: Misli o slovenskem človeku, Založništvo slovenske knjige, Ljubljana, 1991
- Wallerstein I. The Modern World System, 1974
- Wendt A.: Social Theory of International Politics, Cambridge University Press, 1999
-

SLOVENSKI INTERES: DOSEGANJE SVETOVNIH STANDARDOV ODLIČNOSTI (Povzetek)

Pri opredelitvi, kaj sploh slovenski interes je, upoštevamo zasebne interese ne le Slovencev po nacionalnosti, temveč vseh državljanov Slovenije in še širše vseh stalnih prebivalcev Slovenije (ki tukaj trajno žive in plačujejo davke). Da pa bi se izognili negativni konotaciji kot slovenski interes opredelimo uvrstitev Slovenije v povezovanju v »svetovni globalni vasi« čim bližje centrom EU, stalni prebivalci Slovenije pa naj bodo čimbolj enakopravni državljani prvega reda v EU (in ne: Slovenija kot periferija, njeni prebivalci pa člani drugega reda v njej, kot se bo zgodilo z drugimi kandidatki za vstop v EU med tranzicijskimi državami). Ob takšni usmeritvi se bodo lahko v največji možni meri uveljavljale sposobnosti stalnih prebivalcev Slovenije: delovne in ustvarjalne na vseh področjih človekovega življenja; sposobni bodo povečevati asortiman svojih humanih potreb, in predvsem povečevati stopnjo njihove zadovoljitve. Dosežena bo kolikor je mogoče enakopravna obravnava s strani pripadnikov EU iz držav centra, kar bo pozitivno prispevalo k našemu samospoštovanju.

Slovenski interes vsebinsko opredeljujejo aktivnosti, ki prispevajo k izboljšanju blagostanja stalnih prebivalcev Slovenije, ki, sicer po subjektivni (nujno konsezualni) presoji, vključuje ekonomski, a tudi socialni in okoljski, kulturni, znanstveni, športni in etnični element. Na ekonomskem področju zaščita slovenskega interesa (v obliki ohranjanja nacionalnih stebrov institucij v slovenskih rokah) v prehodnem razdobju ne povzroča njihove trajne neučinkovitosti ekonomskih enot (Coase), omogoča pa doseganje višjega blagostanja. Zakaj ne bi v skladu s naukom »priporniške dileme« namesto konfrontacije sodelovali: Banka Slovenije v dogovoru s slovensko bančno skupino, vlada v odpravljanju ovir (privatizacija, konsolidacija, nastop na trgih ex-Jugoslavije) slovenskim bankam, zavarovalnicam, borzi in podjetjem; urad za nadzor zavarovalnic

z zavarovalnicami; podjetja, banke in zavarovalnice v prevladanju lastnega mikro interesa v medsebojnem povezovanju (in ohranjanjem nacionalne kontrole nad pridobljenim informacijskim kapitalom) v širšem nacionalnem interesu, pri čemer bodo lahko tudi uveljavljali interes lastnega preživetja? To je mogoče, če bodo zavestno odpravljene psihološke pomanjkljivosti Slovencev, pomanjkanje samozavesti in medsebojna nevoščljivost. Slovenski ekonomski subjekti (podjetja, finančne organizacije, borza) se uspešno mednarodno vključujejo, le podpora slovenske oblasti še potrebujejo. Pri tem (in omogočitvi privatizacije, konsolidacije sektorjev) ne gre za posebne selektivne ukrepe, ki bi nas oddaljevali od EU, temveč za odpravo ovir za razvoj, ki so pogosto rezultat majhnih parcialnih interesov odločevalcev. Gre za interno liberalizacijo, preden bo dospela napovedana neizbežna eksterna liberalizacija vstopa tujcev v naš gospodarski prostor. Slovenski bančni in finančni sektor kot celota bi lahko bil "gazela" (enako kot najboljša podjetja) slovenskega gospodarstva oziroma ena od prednosti Slovenije pred drugimi tranzicijskimi državami.

Razširitev vsebinskega uveljavljanja slovenskega interesa na neekonomsko področje vključuje aktivnosti za doseganje čim večjega blagostanja stalnih prebivalcev Slovenije v pasivnem sprejemanju kakovosti okolja (ekološke, socialne) ter v aktivnem delovanju na družbenih področjih, kot so izobraževanje in znanost, kultura in umetnost, šport in rekreacija, da bi se približali svetovnim standardom odličnosti. Pri tem je potrebno biti selektiven (pomanjkljivost majhne države) in s hitrim delovanjem izkoristiti potencialne kreativne impulze osamosvojitve države preden bo večji del suverenosti predan na naddržavno raven.

SLOVENIAN INTEREST: ACHIEVEMENT OF WORLD STANDARDS OF EXCELLENCY

(Summary)

Definition of Slovenian interest requires taking into account the individual interests of all permanent residents on territory of Slovenia. To avoid a negative connotation, it can be defined as placement of Slovenia in the »global village« as close as possible to the centers of EU, and residents of Slovenia as first class citizens of the EU (and not second class citizens, destiny of citizens of other candidate countries for EU). This way, residents of Slovenia could in the best possible way explore their working and creative abilities, increase the assortment of their human need and the level of their fulfillment. This would enable earning them self-respect.

By substance is Slovenian interest defined with activities, which contribute to the improvement of welfare of citizens of Slovenia, which (by subjective and therefore consensual judgement) includes economic, but also social, ecological, scientific, sport and ethnical element. In the economy, the protection of Slovenian interests (in the form of preserving some national »blue chip« companies in majority domestic ownership) in the transitory period of approximation to the EU does not cause their permanent inefficiency, but enables attainment of higher domestic welfare and improves negotiating positions of Slovenia. According of the message of »prisoner's dilemma« Slovenian blue chips should cooperate among themselves and with economic and political authorities, instead of confrontation. All that will be possible if psychological weaknesses of Slovenes in the fore of lacking self-confidence and envy will be eliminated. Slovene blue chips are already successful in integration to the world markets, but they need additional support from the authorities, not in protection, but in liberalization of the possibility of their

institutional arrangements. Largest Slovenian blue chips should become »gazelles« in the world economy.

Enlargement of the Slovenian interest to the non-economic field includes activities for the welfare improvement of Slovenia's permanent residents in passive acceptance of the good quality of environment and in active engagement in education, science, culture and art, sports and other activities which would lead country closer to the world standards of excellency. In that respect Slovenia should be selective (because of lack of resources due to small size) and quick to use the potential creative impulses stemming from the establishment of the country's independence for the first time in history. It should be done before a larger share of sovereignty will be transferred to the supra-national authority by the accession to the EU.

Ključne besede: slovenski interes, enakopravno vključevanje, center v globalni vasi.

Crucial words: Slovenian Interest, accession on equal footing, center in the global village.

¹ Naši pogajalci ugotavljajo, da bomo kar nekaj ukrepov ekonomske politike EU morali uresničevati že v času, ko še nismo njeni člani.

² Gre za interese slovenskega življa, ki presegajo čisto materialno korist in zadevajo širše celotno blagostanje na tem prostoru živečih ljudi, konkretno:

a) okoljske vidike (na primer, kolikšno stopnjo onesnaženosti okolja bomo dovolili na tem teritoriju; ali bomo postali odlagališče ekološko spornih industrij),

b) socialne vidike (ali bomo lahko ohranili željeno in glede na stopnjo razvitosti nekoliko višjo stopnjo socialne varnosti starejših, mladih, hendikepiranih skupin, takšno kot jo sedaj izraža slovenski nacionalni konsenz in kot so si uspele izboriti samo nekatere najbolj razvite članice EU, kot je na primer Danska ?).
